Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1977/78:5

med anledning av motioner om jämställdhetsfrågor m. m.

I detta betänkande tar utskottet upp fyra motioner som rör olika frågor om jämställdhet mellan kvinnor och män, i första hand med utgångspunkt i förhållandena på arbetsmarknaden.

Motionerna

1976/77:128 av Lars Werner m. fl. (vpk).

I motionen yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för fastställande av en minimiarbetstid om 20 timmar i veckan, utom i de fall då annan överenskommelse kan nås med den lokala fackliga organisationen,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av lagen om anställningstrygghet i syfte att garantera alla arbetande trygghet i deras anställning.

1976/77:536 av Yvonne Hedvall m. fl. (m).

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om utredning och förslag om behövliga åtgärder för erkännande av hemarbetet som samhällsnyttig arbetsinsats, varvid vad som i motionen anförts bör beaktas.

1976/77:541 av Bertil Lidgard m. fl. (m).

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär

1. att fler *kvalificerade* deltidstjänster inrättas inom den offentliga sektorn i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att försök görs inom den offentliga sektorn med förnyat ledigförklarande av vissa kategorier av tjänster som vid det första ledigförklarandet lockat endast manliga eller endast kvinnliga sökande om åtgärden inte framstår som meningslös eller förorsakar betydande skada.

1976/77:1332 av Lars Werner m. fl. (vpk).

I motionen yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för kamp mot kvinnodiskriminering inom arbetslivet främst genom

a. en sysselsättningspolitik som tryggar allas rätt till ett meningsfullt arbete,

b. bättre utbildning av och instruktioner för personal hos AMS och länsarbetsnämnderna för att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden,

c. förbud mot könsriktad platsannonsering,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om genomförande av en undersökning av de hemarbetandes situation.

Utskottet

I detta betänkande behandlas motioner som väcktes under den allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte och som rör jämställdhetsfrågor med anknytning till arbetsmarknaden. Motionerna innehåller knappast några nya uppslag och på något undantag när har riksdagen tidigare tagit ställning till liknande yrkanden. Tidigare i år har utskottet dessutom i betänkandena AU 1976/77:18 och 21 i anslutning till budgetpropositionen tagit upp vissa jämställdhetsfrågor.

Kännetecknande för arbetsmarknaden under den senaste tioårsperioden har bl. a. varit en betydande ökning av antalet förvärvsarbetande kvinnor. Sedan år 1965 har över 700 000 kvinnor kommit in på arbetsmarknaden. I dag är antalet förvärvsarbetande kvinnor mer än 50 % högre än för 12 år sedan. Kvinnornas andel av arbetskraften har följaktligen ökat och uppgår f. n. till drygt 43 % mot mindre än 40 % år 1970. Förvärvsfrekvensen för kvinnor i åldern 16–64 år är ca 70 %. I september i år uppgick enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) antalet sysselsatta kvinnor till 1,83 miljoner vilket är en ökning med över 30 000 i förhållande till september förra året.

Det finns emellertid stora skillnader mellan mäns och kvinnors villkor i arbetslivet. Kvinnorna väljer fortfarande traditionellt kvinnliga yrken som vård- och serviceyrken. Männen väljer lika ensidigt traditionellt manliga yrken. Kvinnorna på arbetsmarknaden har lägre genomsnittslön än männen, vilket till en del beror på att kvinnornas traditionella yrkesområden är låglöneområden.

En annan väsentlig skillnad mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden är arbetstidens längd. Antalet deltidsarbetande kvinnor är betydligt större än motsvarande antal män. Det beräknas att antalet deltidsarbetande är ca 900 000 varav nästan 90 % är kvinnor.

Diskussionen om hur man skall nå jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet har varit livlig de senaste åren. Olika åtgärder har också vidtagits i syfte att komma närmare detta mål.

För att bevaka och utreda jämställdhetsfrågor finns en parlamentarisk kommitté som bl. a. har till uppgift att utreda frågan om en lag mot könsdiskriminering. Jämställdhetsfrågan har tilldragit sig stor uppmärksamhet bland arbetsmarknadens parter. SAF har med LO och PTK nyligen ingått ett särskilt jämställdhetsavtal. På det statliga området har arbetet med jämställdhetsfrågan fått en fastare form efter tillkomsten av jämställdhetsförordningen med tillhörande cirkulär.

En tredjedel av samtliga förvärvsarbetande kvinnor på arbetsmarknaden finns inom kommuner och landsting. Andelen kvinnor är 85 % i landstingen och 70 % i primärkommunerna. Landstings- och kommunförbunden har

nyligen i ett cirkulär utfärdat föreskrifter som har samma syfte som motsvarande direktiv på den statliga sidan.

Utskottet övergår härefter till att behandla de aktuella motionerna.

I vpk-motionen 1332 framställs olika förslag som anges ha till syfte att bekämpa kvinnodiskriminering i arbetslivet. Motionärerna vill ha en sysselsättningspolitik som *tryggar allas rätt till ett meningsfullt arbete*. De vill vidare att *arbetsmarknadsverkets personal skall få utbildning och instruktioner* för att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden. Dessutom föreslås som en konkret åtgärd *förbud mot könsriktad platsannonsering*.

Riksdagen fastställde förra hösten målet för sysselsättningspolitiken. Politikens uppgift skall vara att undanröja förvärvshinder för den som önskar förvärvsarbeta och öka sysselsättningen så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet. För att nå detta mål fordras bl. a. åtgärder för att öka tillgången på arbete samt ökade insatser på jämställdhetsområdet. Utskottet anser det inte meningsfullt att i detta sammanhang ta upp en diskussion om formuleringen av målet för sysselsättningspolitiken. Alla torde vara ense om det övergripande målet om allas rätt till arbete. Motionen i den delen bör därför inte föranleda någon åtgärd.

En intressantare fråga är hur det angivna målet för sysselsättningspolitiken skall förverkligas. När det gäller motionärernas förslag i det hänseendet noterar utskottet att man inom arbetsmarknadsverket intensifierat arbetet med jämställdhetsfrågorna. Inom AMS har utarbetats ett åtgärdsprogram i vilket bl. a. slås fast att jämställdhetsarbetet skall bedrivas av alla arbetsförmedlare och att detta arbete skall integreras i arbetsförmedlingens normala verksamhet. En tjänsteman på varje distriktskontor skall ha till uppgift att svara för samordningen av distriktets jämställdhetsarbete. En omfattande utbildning kring jämställdhetsfrågor pågår inom verket och ett studiepaket i dessa frågor har utarbetats. En referensgrupp i jämställdhetsfrågor med verkets generaldirektör som ordförande svarar för vidareutveckling av jämställdhetsarbetet och av verkets instrument och arbetsrutiner i jämställdhetsfrågor. Det kan slutligen nämnas att bestämmelser angående ansvaret för jämställdhet nyligen införts i arbetsmarknadskungörelsen och i instruktionen för arbetsmarknadsverket.

Med vad sålunda redovisats får motionsyrkandet anses tillgodosett och motionen bör alltså inte heller i denna del föranleda någon åtgärd.

Slutligen tar utskottet upp motionsyrkandet om förbud mot könsriktad platsannonsering. Denna fråga torde falla inom det område som omfattas av en lagstiftning mot könsdiskriminering som f. n. utreds. Det bör dessutom erinras om att förbud mot könsriktad platsannonsering finns på den statligt löncreglerade sektorn. Undantag gäller dock för s. k. positiv diskriminering. Även jämställdhetsavtalen på den enskilda sektorn motverkar den typ av annonsering motionärerna vänder sig mot.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet även det nu förevarande motionsyrkandet.

Frågor om deltidsarbete tas upp i två motioner.

I motionen 541 av Bertil Lidgard m. fl. (m) påtalas behovet av ett *ökat antal deltidstjänster av kvalificerat slag*. En sådan utveckling skulle möjliggöra för kvinnor att ta arbeten med avancemangsmöjligheter. Stat och kommun bör enligt motionärerna gå före och inrätta deltidstjänster även på högre nivåer.

Motionärernas yrkande skall ses mot bakgrund av den sneda könsfördelningen när det gäller ledande befattningar. I följande sammanställning belyses den procentuella fördelningen av tjänstemän inom statsförvaltningen på kön, lönelatituder samt heltid och deltid den 1 mars i år.

Löneg rad		Antalet anställda män			Antalet anställda kvinnor		
		totalt	heltid (%)	deltid (%)	totalt	heltid (%)	deltid (%)
T1–F1	(2 862–4 273 kr./mån)	38 300	97	3	55 700	60	40
F2–F17	(4 404–7 182 kr./mån)	129 200	98	2	58 100	72	28
F18–	(7 499 kr./mån –)	9 100	99	1	500	88	12

Som ett led i arbetet att öka jämställdheten på det statliga området planeras enligt vad utskottet inhämtat försök på olika myndigheter med att stimulera kvinnor att söka högre tjänster. Därvid skall bl. a. prövas möjligheten att i ökad utsträckning inrätta sådana tjänster med reducerad arbetstid.

Med hänsyn till att åtgärder som ligger i linje med motionärernas förslag redan vidtagits bör motionsyrkandet inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Bertil Lidgard m. fl. har också ett annat förslag som går ut på att främja jämställdheten inom arbetslivet. Motionärerna föreslår att försök skall göras inom den offentliga sektorn med *förnyat ledigförklarande av vissa kategorier av tjänster* som vid det första ledigförklarandet lockat endast manliga eller endast kvinnliga sökande om åtgärden inte framstår som meningslös eller förorsakar betydande skada. Syftet med en sådan åtgärd skulle enligt motionärerna vara att motverka snedrekryteringen till högre befattningar med handläggande, arbetsledande eller motsvarande uppgifter inom den offentliga sektorn.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att man bör vidta åtgärder att motverka den sneda könsbalansen när det gäller vissa typer av tjänster. Arbetet med dessa frågor pågår hos myndigheterna mot bakgrund av jämställdhetsförordningen och det tidigare nämnda cirkuläret samt SPN:s anvisningar i anslutning härtill. Utskottet utgår från att vid de överväganden som blir aktuella i samband med myndigheternas årliga redovisning av jämställdhetsarbetets bedrivande även uppslag av nu aktuell typ prövas. Med hänvisning härtill bör motionen inte föranleda någon åtgärd.

Lars Werner m. fl. (vpk) anser i motionen 128 att de deltidsarbetande, som till helt övervägande delen är kvinnor, drabbas av arbetslivets alla negativa effekter. Man syftar härvid bl. a. på låga löner samt social otrygghet. Motionärerna anför vidare att då deltidsarbete också i fortsättningen i stor utsträckning kommer att vara förutsättningen för kvinnornas deltagande i förvärvslivet, måste inriktningen vara att förbättra arbetsvillkoren för de deltidsarbetande. I motionen begärs därför ett riksdagsuttalande för att en *minimiarbetstid* om 20 timmar i veckan införs, utom i de fall då annan överenskommelse kan nås med den lokala organisationen. Motionärerna vill även ha en översyn av lagen om anställningsskydd i syfte att "garantera alla arbetande trygghet i deras anställning".

Riksdagen har tidigare avvisat tanken på att fastställa någon form av minimiarbetstid för deltidsanställda. Med en sådan trubbig lösning kan man inte klara de problem som föreligger. I stället bör man konkret söka lösa uppkomna frågor. Så har exempelvis nyligen skett när det gäller semesterlagstiftningen, enligt vilken semesterlön skall räknas på all under intjänandeåret erhållen lön. Något skäl att ur den nu aktuella synpunkten ändra lagen om anställningsskydd kan utskottet inte finna. Motionärerna har heller inte antytt vilka ändringar man vill få till stånd i den lagen.

I övrigt får utskottet hänvisa till att deltidsfrågorna bereds i regeringens kansli mot bakgrund av att jämställdhetskommittén i februari i år överlämnade en skrivelse till regeringen med anledning av den deltidsutredning som utfördes genom dåvarande jämställdhetsdelegationens försorg. I skrivelsen behandlas frågan om förbättrade villkor för de deltidsanställda. En delrapport om deltidsarbetets utveckling under senare år kommer för övrigt att offentliggöras i dagarna. Mot bakgrund av en markant ökning på senare år av deltidsarbetet har LO och TCO i augusti i år hos Centrum för arbetslivsfrågor initierat en undersökning av deltidsarbetets omfattning innefattande en uppföljning av den dåvarande jämställdhetsdelegationens tidigare utredning, Deltidsanställdas villkor, samt utredning om bakomliggande orsaker till den kraftiga ökningen av deltidssysselsatta.

Utskottet övergår härefter till att behandla ett par motioner som rör *hemarbete*.

I motionen 536 av Yvonne Hedvall m. fl. (m) framhålls bl. a. att hemarbetet måste erkännas som en samhällsnyttig insats. Ett sådant erkännande bör medföra att hemarbete anses som en merit t. ex. vid intagning till utbildning och vid anställning till vårdyrken. *Möjligheterna att ge hemarbete meritvärde* också vid anställning inom andra yrkesområden bör enligt motionärerna övervägas.

Frågan vilket meritvärde arbete i hemmet skall tillerkännas vid anställning hos staten har tidigare behandlats av utskottet. Under 1975/76 års riksmöte togs frågan upp vid två tillfällen (InU 1975/76:9 och 42). Utskottet uttalade

som sin uppfattning att det fanns skäl som talade för att den som några år vårdat barn eller annan anhörig i merithänseende skulle få tillgodoräkna sig detta vid ny- eller återinträde på arbetsmarknaden. En sådan ordning skulle enligt utskottet innebära en stimulans för hemarbetande kvinnor att gå ut på arbetsmarknaden samtidigt som systemet skulle innebära ett incitament för män att i ökad omfattning ta på sig vårdnadsuppgifter. Utskottet ansåg att frågan borde utredas, varvid bl. a. de personalpolitiska aspekterna inom ramen för medbestämmandelagen borde beaktas. Vad utskottet anfört gavs regeringen till känna.

Enligt vad utskottet erfarit är frågan när det gäller den statliga sektorn f. n. under beredning inom regeringens kansli och ett förslag kan väntas inom kort. Med hänvisning härtill bör motionen 536 inte föranleda någon åtgärd.

Lars Werner m. fl. (vpk) pekar i motionen 1332 även på att hemmakvinnornas ekonomiska beroendesituation kan förorsaka psykiska problem. Enligt motionärerna vet man i dag relativt litet om problemen kring arbete och hälsa i hemmet. Som jämförelse nämns de insatser som görs inom den arbetsmedicinska forskningen beträffande arbetslivet i allmänhet. Motionärerna begär att en *undersökning av de hemarbetandes situation* skall genomföras.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att de hemarbetande kvinnornas situation bör studeras närmare. En sådan utredning kommer också att genomföras i jämställdhetskommitténs regi. Med hänvisning härtill bör motionen 1332 i denna del inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *förslag till åtgärder mot kvinnodiskriminering inom arbetslivet* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1332, yrkandet 1,
2. beträffande *ökat antal kvalificerade deltidstjänster i statsförvaltningen, m. m.* att motionen 1976/77:541 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
3. beträffande *minimiarbetstid m. m.* att riksdagen avslår motionen 1976/77:128,
4. beträffande *hemarbetes meritvärde* att motionen 1976/77:536 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,

5. beträffande *utredning om de hemarbetandes situation* att motionen 1976/77:1332, yrkandet 2, inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm 25 oktober 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
ROLF WIRTÉN

Närvarande: Rolf Wirtén (fp), Bengt Fagerlund (s), Jan-Ivan Nilsson (c), Alf Wennerfors (m), Birger Nilsson (s), Gördis Hörnlund (s), Erik Johansson i Simrishamn (s), Ingrid Ludvigsson (s), Arne Fransson (c), Bernt Nilsson (s), Margaretha af Ugglas (m), Anna-Greta Leijon (s), Rune Johnsson i Mölndal (c), Anna Wohlin-Andersson (c) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp).

Särskilda yttranden

1. Insatser för jämställdhet

av Bengt Fagerlund, Birger Nilsson, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson och Anna-Greta Leijon (alla s):

I betänkandet tas upp vissa jämställdhetsfrågor med anledning av ett antal motioner väckta under den allmänna motionstiden. Den socialdemokratiska inställningen på jämställdhetsområdet finns redovisad i partimotionen 543. I motionen behandlas bl. a. jämställdhetsbidragets storlek, särskilda förmedlingsinsatser för kvinnor, insatser för de deltidsarbetande samt åtgärder inom statlig verksamhet. Våra yrkanden togs upp av utskottet i samband med behandlingen av budgetpropositionen i våras (AU 1976/77:18 och 21).

I den socialdemokratiska partimotionen begärdes bl. a. riksdagsuttalande av innebörd att regeringen under våren 1977 skulle redovisa hur den förutvarande jämställdhetsdelegationens förslag om deltidsanställda skulle behandlas av riksdagen. Utskottsmajoriteten avstyrkte vårt yrkande med hänvisning bl. a. till att frågan var under beredning i regeringens kansli. I en reservation uttalade vi att utredningsmaterialet visar vikten av att de deltidsanställdas ställning stärks. Vidare framhöll vi att de av den förutvarande jämställdhetsdelegationen framlagda förslagen omgående borde prövas av regeringen och erforderliga förslag utan dröjsmål föreläggas riksdagen.

Vi kan nu konstatera att frånsett ändringar i semesterlagstiftningen har det inte vidtagits några åtgärder för att angripa problem för de deltidsanställda. Frågan har dessutom fått ökad vikt genom den kraftiga ökningen av antalet

deltidsanställda som skett på senare tid. Jämställdhetsdelegationens förslag har sålunda inte lett till några konkreta resultat. Detta är desto mer anmärkningsvärt som remissvaren över utredningen, som f. ö. var övervägande positiva, hade inkommit då den nya regeringen trädde till för mer än ett år sedan. Därtill kommer att jämställdhetskommittén enhälligt i februari i år gjort en framställning till arbetsmarknadsministern att utredningens förslag skall följas upp.

När det gäller jämställdhetsarbetet på det statliga området begärde vi i våras snabba och mera aktiva insatser från regeringens sida. Dessutom ville vi ha en redovisning till riksdagen för vidtagna åtgärder och vad som planeras för att förverkliga de beslut riksdagen våren 1976 fattade om ökad jämställdhet på det statliga området.

Vi noterar att det fortfarande inte lämnats någon redovisning från regeringens sida för jämställdhetsarbetets bedrivande. Genom den myndigheten ålagda rapporteringsskyldigheten finns dock ett konkret underlag för en sådan redovisning. Vi vill därför på nytt understryka vikten av att redovisningen snarast kommer till stånd.

Sammanfattningsvis måste vi med beklagande konstatera att den socialdemokratiska regeringens arbete för jämställdhet har bromsats upp efter regeringsskiftet. Detta trots att arbetet för jämställdhet skrevs in i regeringsförklaringen och dessutom var en av huvudpunkterna i det program som ett av regeringspartierna, folkpartiet, gick till val på.

2. Hemarbetes meritvärde

av Gördis Hörnlund (s):

Riksdagen har på grund av motioner vid ett antal tillfällen under senare år behandlat frågan om hemarbetets meritvärde vid tillsättning av statlig tjänst. Förra året gick riksdagen motionärerna till mötes och begärde en utredning av frågan. Detta ställningstagande har uppenbarligen gått en del riksdagsledamöter från moderata samlingspartiet förbi, och därför kommer man i år tillbaka med samma yrkande. Utskottet hänvisar nu till att frågan utreds med anledning av riksdagens beslut våren 1976.

Jag är mycket tveksam till om arbete i hemmet bör åsättas särskilt meritvärde då en person söker statlig anställning. Denna inställning redovisade jag tillsammans med en utskottskollega i ett särskilt yttrande till InU 1975/76:42. Min inställning är densamma i dag varför jag citerar följande ur vårt yttrande:

Vi har inte motsatt oss en utredning men anser dock att det knappast finns belägg för att en sådan förändring av meritvärderingen skulle innebära några väsentliga fördelar från jämställdhetssynpunkt. I stället kan det komma att medverka till att kvinnor i statlig tjänst i större utsträckning än f. n. lockas att stanna hemma under längre perioder. Detta kan innebära att många inte hinner skaffa den vana och skicklighet som krävs om de skall konkurrera med

männen i karriären. Vi tror inte heller att möjligheten att tillgodoräkna sig meriter för vård av barn eller annan anhörig kommer att innebära någon stimulans för hemarbetande kvinnor att som nytillträdande söka sig ut på arbetsmarknaden. En utbyggnad av barntillsynen och annan service är, enligt vår mening, av mycket större vikt när det gäller kvinnornas inträde och möjlighet på arbetsmarknaden. Vi motsätter oss således inte att frågan om meritvärdering blir föremål för utredning men utgår från att det sker förutsättningslöst.